

9. Zijlstra, K. (1958) Een "self-made man" uit de vijftiende eeuw was een der eerste bewoners van Te Werve, in: *Olie: Nederlands maandblad voor het personeel van de Koninklijke Shell/Groep* 11-7, 219-221.
10. Tent, B. (2011) *Ridder Jan Ruygrock van de Werve en het ontstaan van kasteel Te Werve* (Rijswijk).
11. Zwierzina, W.K.F. (1935) *Penningen geslagen of gegoten in de jaren 1880-1935, derde deel 1925-1934* ('s-Gravenhage), nummers 241 en 449.
12. *De Bron: Orgaan voor het personeel der verbonden petroleum-maatschappijen* 8-8/9 (1925) 135.
13. Tent, B. (2012) *Belangrijke sportactiviteiten van vóór de Tweede Wereldoorlog op het landgoed Te Werve* (Rijswijk).
14. Weiler, A.C. von (1960) *Penningen geslagen of gegoten in de jaren 1935-1960* (Voorschoten) nummer 1036.
15. *Algemeen Handelsblad*, 6 februari 1939 en 10 februari 1939.

JIM VAN DER MEER MOHR

Oranjepenningen door Eduard Speyart van Woerden

Oudere, in Den Haag wonende lezers van *De Beeldenaar* hebben hem vast weleens voorbij zien fietsen met zijn hondje op zijn schouder, de beeldhouwer Eduard Speyart van Woerden. Hij was een flamboyante en een tikkeltje excentrieke verschijning, vaak te zien met een hoed op en een wapperende shawl om de nek. Ik kan mij nog goed herinneren dat ik in de jaren tachtig – toen ik in het Haagse Venduehuis der Notarissen werkte – weleens bij hem op bezoek kwam in zijn atelier, waar hij niet alleen boetseerde en schetste, maar ook schilderijen restaureerde. 'Ik kom net uit de palaestra', zei hij dan soms als je binnenkwam zonder enige aanleiding daarmee het gesprek openend. Hij bedoelde dat hij had gezwommen in het oude klassieke ogende zwembad aan de Mauritskade waar het dak van het grote bad als het ware gedragen werd door Romeinse zuilen. Zo was hij ook in zijn taalgebruik een bijzondere persoonlijkheid, *quite a character*, zouden de Britten zeggen.

Portretten

De beeldhouwer en medailleur Eduard Speyart, voluit luisterend naar de namen Eduardus Leopoldus Wilhelmus Raphaël baron Speyart van Woerden (1924-2014), was een telg uit een oud adellijk katholiek geslacht. Zijn vader was werkzaam in de rechterlijke macht en hij was de tweede uit een gezin van vier kinderen; drie zonen en één doch-

Eduard Speyart van Woerden (1924-2014), *Monument voor de Prinses-Irene Brigade*. 1955, brons (foto: Gemeente Tilburg)

ter. Zijn twee broers zijn ambassadeur geworden en zijn zuster kunsthistorica. Eduard werd beeldend kunstenaar. Hij heeft zijn opleiding genoten aan de Academie voor Kunstoefening in Arnhem en de Akademie der Bindende Kunste in Wenen. In Rome heeft hij zich daarna aan het Istituto Centrale del Restauro ook nog het vak van restaurator eigen gemaakt.

In zijn werk ging zijn voorliefde uit naar het portret. Hij werkte veelal in brons en terra cotta, deels driedimensionaal maar ook in reliëfs.¹ Van zijn hand zijn tal van portretbustes, plaquettes en enkele hoofden *en profile* in verhoogd reliëf bekend. Deels van leden van de koninklijke familie en eigen familieleden, naast onder andere van de

Eduard Speyart van Woerden (1924-2014),
Portretplaquette van prins Bernhard. 1978, brons,
454 x 354 x 28 mm (foto en collectie: Paleis Het Loo,
Apeldoorn, inv. RL8433)

Eduard Speyart van Woerden (1924-2014),
Portretplaquette van koningin Juliana. 1973, brons,
450 x 354 x 38 mm (foto en collectie: Paleis Het Loo,
Apeldoorn, inv. RL8432)

bekende schaatser Ard Schenk en de conservatieve burgemeester van Gorcum Jules ridder van Rappard – de latere voorman van de politieke partij Neêrlands Appèl – en diens echtgenote. In 1955 kreeg Speyart van de Gemeente Tilburg de eervolle opdracht om een monument te maken voor de rol die de Prinses-Irene Brigade bij de bevrijding heeft gespeeld. Dit beeld is op 27 oktober 1955 onthuld door prinses Irene. Het monument – dat thans op het Stadhuisplein staat – toont een soldaat, fier met het vaandel in de hand. Aan het vaandel is de op 13 juli 1945 verleende Militaire Willemsorde bevestigd.

Of de band met het Huis van Oranje met dit beeld is begonnen weet ik niet, maar Speyart heeft later nog enkele beeltenissen en penningen van Oranjes gemaakt. Ook heeft hij in de jaren tachtig van de vorige eeuw een poging gedaan om van de gemeente Den Haag de opdracht voor het maken van het monument voor koningin Wilhelmina in de wacht te slepen, dat in 1987 ergens in Den Haag ter gelegenheid van haar 100ste verjaardag moest verrijzen. Mogelijk is de

mij uitsluitend van een afbeelding bekende sculptuur van Wilhelmina, ten voeten uit staand voor alle 'regerende' vorsten met hun aanhang een model voor dit monument.² Er waren tal van inzendingen en een andere adellijke beeldhouwer kreeg uiteindelijk de opdracht; Charlotte van Pallandt (1898-1997). Zij heeft het monument gemaakt dat nu tegenover Paleis Noordeinde staat. Dat deze opdracht aan Speyarts neus voorbij is gegaan was een zeer grote teleurstelling, en lange tijd heeft hij hier met verdriet op teruggekeken. Uiteindelijk is hem geen enkele opdracht van het Koninklijk Huis ten deel gevallen.

Op een veiling van het Haagse Venduehuis werd in 2010 een aantal portretbustes van Beatrix en portretplaquettes van prins Bernhard en toen nog prinses Beatrix geveild, die afkomstig waren uit het atelier van Speyart van Woerden.³ Dat was tevens mijn eerste kennismaking met het werk van Speyart. Op die veiling kocht ik de plaquette van Beatrix, waarover straks meer. Toen ik mij er wat verder in verdiepte bleek dat Speyart al in 1972 aan de slag was gegaan met een plaquette van

Eduard Speyart van Woerden (1924-2014), *Portretplaquette van prinses Beatrix*. 1979, brons, 435 x 340 x 12 mm (foto: Venduehuis der Notarissen, Den Haag, collectie: auteur)

het portret van koningin Juliana. Een jaar later heeft Juliana op 23 juni 1973 ter gelegenheid van haar 25-jarig regeringsjubileum op Huis ten Bosch een poseersessie gehouden voor 25 kunstenaars, waarbij ook Speyart aanwezig was. Op een foto die van die sessie is gemaakt is hij goed zichtbaar.⁴ Een van die plaquettes is nu in de collectie van Paleis Het Loo.⁵ Dit exemplaar is ongesigneerd, op de site van het Nederlands Instituut voor Kunstgeschiedenis is een tweede exemplaar te zien, gesigneerd met het familiewapen van de kunstenaar en gedateerd 10-VI-1972.⁶ Zo is er dus een aantal versies van Juliana bekend. Naar mijn idee is het hier afgebeelde portret van Juliana, die naar links kijkend is afgebeeld, een beetje vlak, hoewel het haar wel fraai is geboetseerd. Op de veiling was ook een exemplaar van de in 1978 gemaakte pendant van prins Bernhard, die ik qua uitvoering veel beter vind dan die van Juliana.⁷ Dit exemplaar is gesigneerd met Speyarts familiewapen en deels leesbaar gedateerd: ... 1978. De plaquette die hij in 1979 van prinses Beatrix heeft gemaakt is naar mijn mening echter

het meest geslaagd. *En profile*, naar rechts kijkend is de prinses weergegeven, lekker pasteus opgezet waardoor vooral het karakteristieke kapsel van Beatrix goed is benadrukt. De plaquette is gesigneerd met het familiewapen van de kunstenaar en gedateerd '5-V-1979'.

Jubilea

Volgend op deze plaquettes heeft Speyart in 1980 een penning ontworpen over de abdicatie van koningin Juliana. Op de voorzijde zien wij *en profile* naar rechts de twee beeltenissen van op de voorgrond Beatrix en daarachter Juliana. Het randschrift luidt: KONINGIN BEATRIX – PRINSES JULIANA. De penning heeft hij met zijn initialen E.S.W. gesigneerd. De keerzijde, naar ontwerp van Henk van Bommel (1938), toont het Rijkswapen met schildhouders en de wapenspreuk 'JE MAIN-TIENDRAI' en als randschrift boven 'ABDICATIE – INHULDIGING' en onder '30 APRIL 1980'. De penning is in brons gegoten en heeft een diameter van 50,2 mm. Vrijwel eender heeft Speyart tien jaar later een penning gemaakt over het

Eduard Speyart van Woerden (1924-2014), *Abdicatie van koningin Juliana en inhuldiging van koningin Beatrix*. 1980, brons, 50,2 mm (foto's en collectie: Paleis Het Loo, Apeldoorn, inv. RL3199)

Eduard Speyart van Woerden (1924-2014), *Tienjarig regeringsjubileum van koningin Beatrix*. 1990, zilver, 45 mm, 49 gram (foto: Jim van der Meer Mohr, particuliere collectie)

Eduard Speyart van Woerden (1924-2014), *100-jarig bestaan van het Koninklijk Genootschap voor Geslacht- en Wapenkunde*. 1983, 71 x 50 x 7 mm, 202,6 gram (foto: Kunsthandel Delta 98, Den Haag)

10-jarig ambtsjubileum van Koningin Beatrix. Deze penning was onlangs te koop bij de firma Schulman BV.⁸ De voorzijde is identiek aan de penning uit 1980, maar de keerzijde wijkt af van die uit 1980 en is duidelijk van een andere hand, mogelijk wel door Speyart. Hier toont de keerzijde naast het anders vormgegeven rijkswapen geen randschrift maar uitsluitend de jaartallen '1980-1990'. De penning uit 1990 is in zilver gegoten, heeft een diameter van 45 mm en weegt 49 gram. Voor beide penningen lijkt Speyart voor de voorzijde dus dezelfde mal gebruikt te hebben.

Mij is tenslotte nog een derde Oranjenpenning van Speyart bekend. In 1983 heeft het Koninklijk Genootschap voor Geslacht- en Wapenkunde Speyart gevraagd ter gelegenheid van het 100-jarig bestaan een penning te maken. Een exemplaar van deze penning is thans opgenomen in de collectie van de Haagse kunsthandel Delta 98. Bij het boetsen van dit exemplaar kon de kunstenaar zich helemaal uitleven met op de voorzijde maar liefst vier beeltenissen van Oranjes op een rij. Naar links gewend zien wij *en profile* de portretten van koning Willem III en de koninginnen Wilhelmina, Juliana en Beatrix. De chronologie wordt versterkt, doordat Willem III als eerste is afgebeeld en de koninginnen steeds voor de andere te zien zijn. De keerzijde toont in reliëf de Nederlandse leeuw met pijlenbundel en erachter

(deels om de leeuw heen) de tekst '1883=1983= KONINKLIJK NEDELANDSCH GENOOTSCHAP VOOR GESLACHT- EN WAPENKUNDE'. De penning is links onder gesigneerd 'E.L.W.R. SPEYART VAN WOERDEN'. Het is een kleine bronzen plaquettepenning, die 71 x 50 x 7 mm meet en 202,6 gram weegt.

Hoewel Speyart het grootste deel van zijn leven in Den Haag heeft gewoond en gewerkt, is hij op de Utrechtse Heuvelrug overleden. Met hem is toen een markante kunstenaar heen gegaan, waarvan ik het als een voorrecht beschouw hem een beetje gekend te hebben.

Noten

1. Jacobs, P.M.J. (1993) *Beeldend Nederland. Biografisch handboek 2* (Tilburg) 414; Veiling Den Haag (Venduehuis der Notarissen), 1-3 september 2010, 1.
2. Nederlands Instituut voor Kunstgeschiedenis RKD, IB-nummer 91501: Eduard Speyart van Woerden (1924-2014), *Portret van Koningin Wilhelmina met haar voorouders en opvolgster op de achtergrond*. Beeldhouwwerk, circa 25 cm breed. Particuliere collectie.
3. Veiling Den Haag (Venduehuis der Notarissen), 1-3 september 2010, nummers 5384-5390.
4. Spliethoff, M. (2009) *Juliana in beeld. Traditie en vernieuwing in de Nederlandse portretkunst van de twintigste eeuw* (Apeldoorn) 48-50, afbeeldingen 74 (foto) en 77 (plaquette).
5. Paleis Het Loo, Apeldoorn, inv. RL8432.
6. RKD, IB-nummer 71373; RKD, IB-nummer 65461.
7. Paleis Het Loo, Apeldoorn, inv. RL8433.
8. Schulman BV, aankoop 16-1-2020, stocknummer 6170.